

De ontkiemende transitie

Waar staan Utrechtse gemeentes in de warmtetransitie?

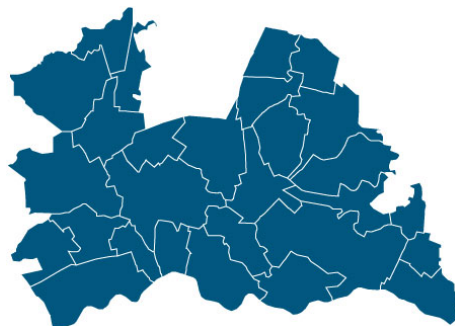
april / mei 2019

Foto: iStock

De ontkiemende transitie

Waar staan Utrechtse gemeentes in de warmtetransitie?

Next2...

We spraken 10 gemeentes in de provincie Utrecht over waar zij staan in de warmtetransitie

Over dit onderzoek

- Doel van dit onderzoek is een inkijkje te geven in de stand van zaken van de gemeentelijke warmtetransitie plannen in de provincie Utrecht
- Dit onderzoek is door Next2Company in april 2019 op eigen initiatief uitgevoerd vanwege onze betrokkenheid bij deze transitie en regio
- We vroegen de gemeentes van de U16 regio en daarnaast nog twee grotere gemeentes in de provincie naar waar zij staan met het opstellen van de transitievisie warmte, het opbouwen van hun eigen capaciteit en organisatie en het initiëren van concrete projecten. Ook vroegen we naar de doelstellingen en uitdagingen die daar bij horen
- 10 gemeentes hebben meegewerkt en daarmee geeft het een behoorlijk goed beeld van waar we staan met het inzetten van deze transitie
- We hopen dat het inzicht en inspiratie biedt voor gemeentes en hun partners bij het verder uitwerken van hun plannen en projecten

Thomas Robers en Gerbert Hengelaar
Next2Company

Leestip

- ✓ U vindt afwisselend onderzoeksresultaten (witte pagina's) en cases (blauwe pagina's)
- ✓ Op pagina 14 vindt u de belangrijkste bevindingen en onze aanbevelingen
- ✓ De titel van de pagina geeft steeds het belangrijkste inzicht weer

Inhoudsopgave

Stand van zaken beleidsvorming	4
Case: Amersfoort	5
Ambitie transitievisie warmte	6
Case: Zeist	7
Middelen voor warmtetransitie	8
Case: Utrecht	9
Concrete projecten	10
Case: Kromme Rijngemeentes	11
Grootste uitdaging	12
Case: De Ronde Venen	13
Conclusie en tips	14
Whitepaper Warmtevisie met ambitie	15

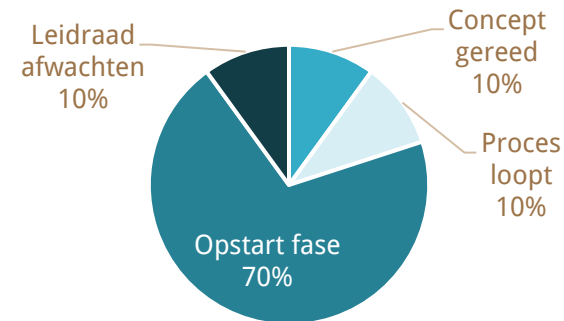
De meeste gemeentes zijn in de opstartfase en verwachten in 2021 een warmtevisie te hebben

In 2021 moet elke gemeente een transitievisie warmte hebben opgesteld. Waar staan ze nu en wat zijn hun plannen?

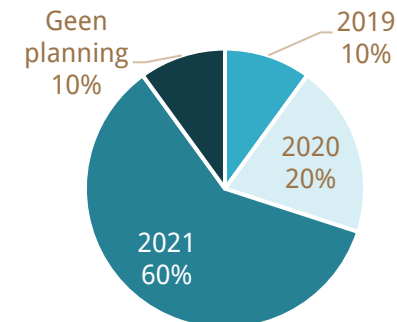
Belangrijkste bevindingen

- Veel gemeentes beginnen niet vanaf nul. Afgelopen jaren zijn er onder de noemer “energie”, “duurzaamheid” en “klimaatneutraal” al diverse analyses, routekaarten en actieplannen gemaakt. De gemeente Utrecht had als enige al een warmtevisie, maar werkt aan een nieuwe versie (zie p9)
- Op dit moment bevinden de meeste gemeentes zich in de opstartfase. Veelal zijn ze bezig met het opstellen van een startnotitie en / of het selecteren van een bureau. Amersfoort heeft als enige gemeente een concept openbaar gemaakt (zie p5). Één gemeente geeft aan de leidraad en aanvullende kaders af te wachten
- Sommige gemeentes geven expliciet aan een voorkeur te hebben voor al doende te leren, terwijl anderen eerst een helder en robuust plan willen maken
- De meeste gemeentes verwachten in 2021, conform ook de landelijke afspraak, hun warmtevisie af te hebben. Twee gemeentes verwachten al in 2020 klaar te zijn en één wellicht al dit jaar

Waar staat u met het opstellen van de transitievisie warmte?

Wanneer is de transitievisie warmte gereed?

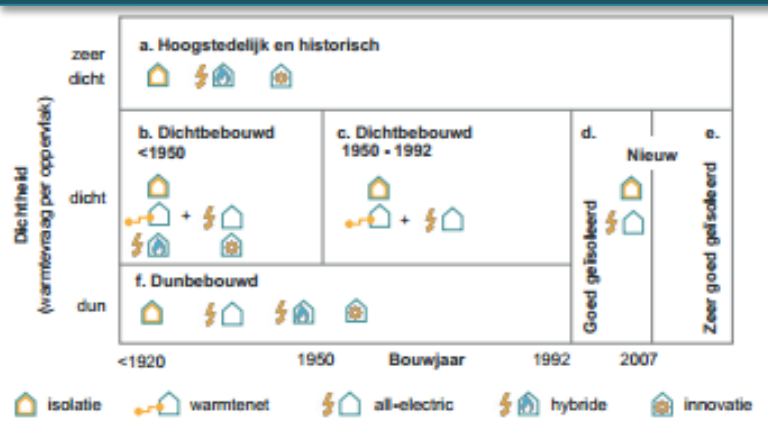

Amersfoort heeft in maart een concept transitievisie afgerond

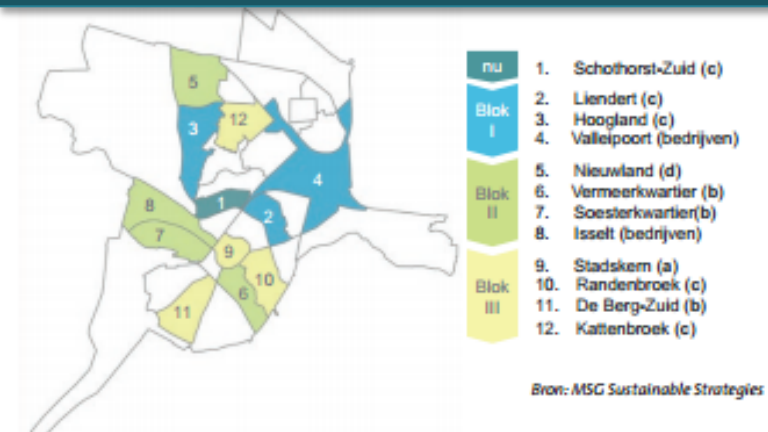
- Amersfoort heeft de ambitie “te proberen” om in 2030 al klimaatneutraal te zijn. Voor alle wijken moet dus al op korte termijn een plan komen
- In maart is een conceptversie van de warmtevisie gereed gekomen. In april kunnen inwoners daarover hun mening geven, daarna zal het stuk naar de gemeenteraad gaan voor een besluit
- De warmtevisie begint met een vijftal principes en duiding van de alternatieven. Daarna wordt het “beste alternatief” geduïd vanuit de dichtheid en bouwtypologie (zie hiernaast). Vanuit deze typologie worden ook kansrijke gebieden voor een warmtenet en all electric ingetekend op de kaart (p8)
- Het concrete alternatief per wijk moet duidelijk worden in een proces om per wijk een plan te maken. Er worden 12 wijken benoemd waarvoor in de komende drie jaar een plan wordt gemaakt. Alle wijkplannen zouden in 2024 gereed moeten zijn. Relevant om op te merken is dus dat Amersfoort er niet voor kiest om in de warmtevisie al alternatieven per wijk aan te wijzen of een “van het gas af” datum per wijk te benoemen

Lees verder: [Concept warmtevisie Amersfoort](#)

Duiding voorkeursalternatief (p7)

Fasering wijkplannen (p9)

Wat gemeentes willen bereiken met de warmtevisie wisselt en is behoorlijk abstract

Dat er een warmtevisie gaat komen is duidelijk. Maar wat willen gemeentes bereiken met dit proces en het document?

Belangrijkste bevindingen

- Vier gemeentes refereren primair aan het invullen van hun gemeentelijke doelstelling. De meeste doelen zijn abstract en gericht op de langere termijn, zoals “CO2 neutraal in 2040” of “Van het gas af in 2050”. Utrecht heeft inmiddels een concreter doel: “40.000 bestaande woningen gasloos in 2030”
- Een participatie-aanpak formuleren, helderheid creëren voor bewoners en het tijdspad – bijvoorbeeld qua fasering van de wijken- helder maken worden meer dan eens genoemd
- Opvallend is variëteit aan antwoorden en ook dat ze nog weinig concreet zijn. Als Next2Company zien we hier kansen als er concretere doelen worden geformuleerd. Hierover schreven we recent een whitepaper (zie p15)

Wat wilt u bereiken met de warmtevisie?

Zeist zet sterk in om de transitie en de plannen met bewoners samen vorm te geven

- Vanuit een eerder proces om samen met bewoners een duurzaamheidsvisie te schrijven is in Zeist het bewonersplatform "Samen Duurzaam Zeist" ontstaan
- Interessant is dat vervolgens is gekozen om onder regie van dit platform een energieplan te laten opstellen. Dat dit overigens ook geen eenvoudige weg is blijkt uit de aanbiedingsbrief. Er kon in de werk- en consentgroep geen consensus worden bereikt over o.a. de haalbaarheid van 2030 als deadline en de wenselijkheid van biomassa en waterstof als oplossingsrichtingen
- De participatielijn is ook zichtbaar bij het inzetten van de wijkaanpak. Waar in andere gemeentes wijken vaak worden aangewezen is Zeist onderzoek aan het doen naar alternatieven en haalbaarheid in vijf wijken samen met bewoners

Lees verder: [Energieplan Zeist](#)

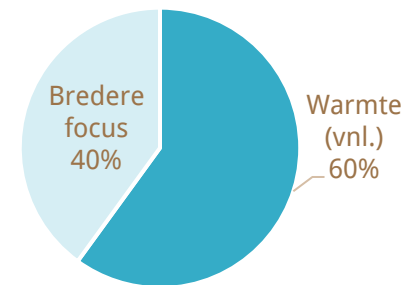
Gemeentes beginnen met specifieke capaciteit op het warmtedossier op te bouwen

De warmtetransitie vraagt een stevige inzet voor langere termijn. Hoeveel budget en capaciteit hebben gemeentes hiervoor beschikbaar?

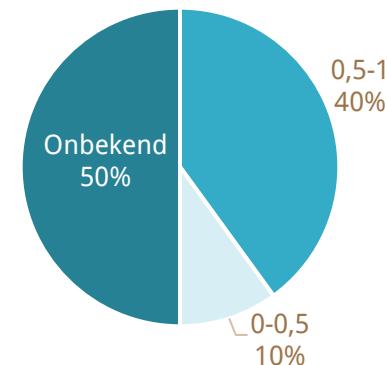
Belangrijkste bevindingen

- Veel gemeentes zijn bezig om specifieke capaciteit in huis te halen op het warmtedossier. 60% van de gemeentes die wij spraken hebben al medewerkers die als hoofdtak het warmtedossier hebben
- Bij de gemeentes waarvan het inzichtelijk is ligt de specifieke inzet op het warmtedossier tussen de 0,5 en 1 FTE. Overigens konden de grote gemeentes geen specifieke aantallen noemen, maar daar is het inmiddels al een veelvoud hiervan. Amsterdam als voorbeeld heeft bijvoorbeeld ongeveer 25 medewerkers specifiek op aardgasvrij werken
- Daarnaast is budget van belang, gezien er behoorlijke proceskosten worden verwacht. Ook is er vooralsnog een onrendabele top van duizenden euro's per woning. Tot nu toe zien we dat enkele gemeentes nog heel bescheiden budgetten reserveren, vooral voor proceskosten. Het wisselt ook of die budgetten structureel zijn of tot nu toe slechts tijdelijk

Medewerkers met specifieke focus op warmtedossier

FTE op warmtedossier

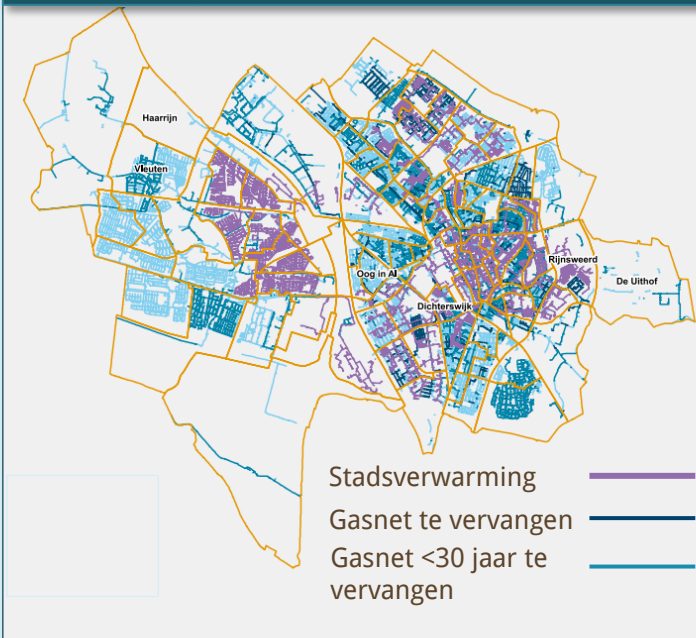
Utrecht werkt aan haar tweede warmtevisie en experimenteert grootschalig in Overvecht-Noord

- Utrecht heeft een warmtevisie die stamt uit juli 2017. Opmerkelijk aan deze visie zijn met name een aantal scherpe kwalitatieve uitgangspunten, zoals geen gasleidingen meer vervangen en open en duurzame warmtenetten op lage temperatuur
- De visie bevat verder geen concrete fasering of invulling van de alternatieven per wijk. Wel een principe om startgebieden te selecteren: de overlap tussen bestaande warmtenetten en een gasnet wat toe is aan vervanging
- Utrecht heeft vervolgens stevig ingezet op Overvecht-Noord als eerste proeftuin met 8.000 woningen. Daarvoor werd in 2018 een proeftuinsubsidie van €4,7m binnengehaald
- In het coalitieakkoord werd de ambitie om in 2030 klimaatneutraal te zijn losgelaten. Wel kwam daar het concrete doel van 40.000 aardgasvrije woningen in 2030 voor in de plaats
- Utrecht werkt nu aan een nieuwe warmtevisie die eind 2019 in concept gereed moet zijn. Parallel wordt ook met een bredere coalitie stakeholders gewerkt aan een stadsakkoord aardgasvrij

Lees verder: [Warmtevisie Utrecht \(2017\)](#)

Lees verder: [Verkenning Overvecht-Noord aardgasvrij](#)

Prioritering op basis van infrastructuur

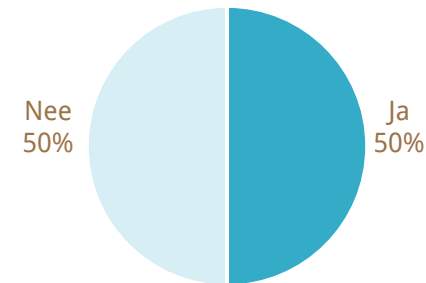
De eerste concrete leerprojecten met de wijkgerichte aanpak krijgen vorm

Een belangrijk uitgangspunt in o.a. het concept klimaatakkoord is dat de wijkgerichte aanpak centraal zal staan in de warmtetransitie. Hebben gemeentes al de eerste wijkprojecten lopen?

Belangrijkste bevindingen

- 50% van de gemeentes heeft een concreet project lopen. Een aantal van de anderen is in de voorbereidingsfase
- Gemeente Amersfoort en gemeente Utrecht hebben al grootschalige wijkprojecten lopen. Gemeente Utrecht ontving hiervoor in 2018 ook een proeftuin-subsidie van het Rijk
- Nieuwegein is in het kader van de grootschalige gebiedsontwikkeling Rijnhuizen ook actief op dit thema en onderzoekt met waterkennisinstituut KWR de mogelijkheden voor opslag
- Gemeente Bunnik verkent kansen of in de herstructurering van de Oranjebuurt het thema kan worden meegenomen, ook omdat de gasleiding op korte termijn moet worden vervangen
- Zeist heeft nog geen concreet project, maar is wel in vijf wijken aan het verkennen samen met bewoners als opmaat naar een wijkproject (zie p7)

Heeft u al een concreet (wijk) project?

Concrete wijkprojecten

- Utrecht: [Overvecht-Noord](#)
- Amersfoort: [Schothorst-Zuid](#)
- Nieuwegein: [Rijnhuizen](#)
- Bunnik: [Oranjebuurt](#)

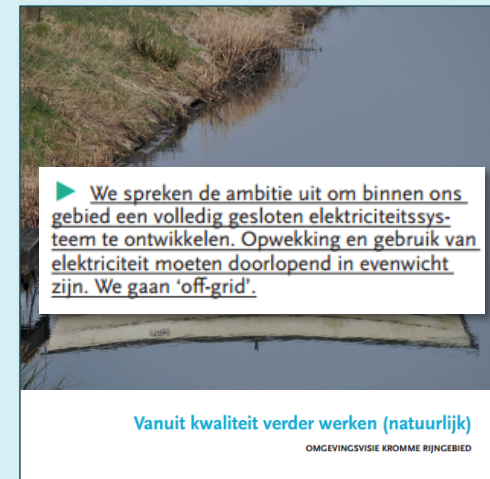
Houten, Bunnik en Wijk-bij-Duurstede verkennen samen innovatieve systeemopties

- In de Kromme Rijn streek hebben drie gemeentes de handen ineen geslagen vanuit een gezamenlijk proces voor de omgevingsvisie
- In die omgevingsvisie wordt gekozen voor de invalshoek "Off grid": dus hoe kunnen we de energiebalans -ook over de seizoenen- binnen het gebied regelen. Dit is juist ook voor het buitengebied een interessante optie
- Vanuit die insteek is een verkenning gedaan naar een negental systeemopties met hulp van TNO. Dit laat zien wat zelfvoorzienendheid en participatie voor consequenties heeft voor bijvoorbeeld ruimtegebruik en kosten
- Als vervolgstap is er een verkenning uitgevoerd naar slimme inpassing van grootschalige opwek in het buitengebied van de Kromme Rijn streek. Hieruit blijkt dat er zeker winst is te boeken met een proactieve aanpak, maar ook dat er eerst de nodige barrières moeten worden wegnomen

Lees verder: [Omgevingsvisie Kromme Rijn Gebied](#)

Lees verder: [Verkenning energiesysteem TNO](#)

Lees verder: [New Grid on the Block](#)

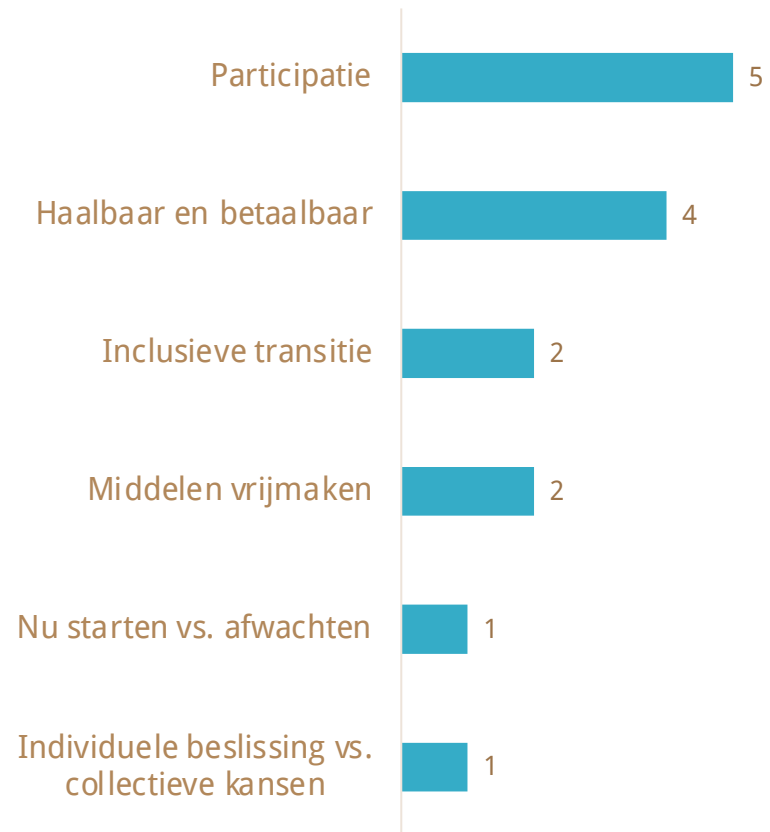
Participatie en betaalbaarheid zijn de grootste uitdagingen bij het versnellen van de transitie

Wat is de grootste uitdaging waar gemeentes nu tegenaan lopen bij het concretiseren en versnellen van de warmtetransitie?

Belangrijkste bevindingen

- Twee uitdagingen worden duidelijk het meest genoemd. Ten eerste participatie: hoe stimuleren we bewustwording, draagvlak en initiatief van bewoners en ondernemers?
- De tweede uitdaging die vaak wordt genoemd is: hoe krijgen we het haalbaar en betaalbaar voor bewoners
- Meer dan eens wordt ook genoemd: hoe komen we tot een inclusieve transitie die toegankelijk is voor iedereen en waar baten en lasten eerlijk worden verdeeld
- Daarnaast moeten gemeentes structureel middelen gaan vinden op de begroting (zie ook p8)
- Twee relevante dilemma's die specifiek werden genoemd zijn: moeten we nu starten of juist nog even afwachten gezien alle ontwikkelingen, en hoe leggen we dat uit? Daarnaast: hoe krijgen we individuele gebouweigenaren op één lijn over collectieve oplossingen?

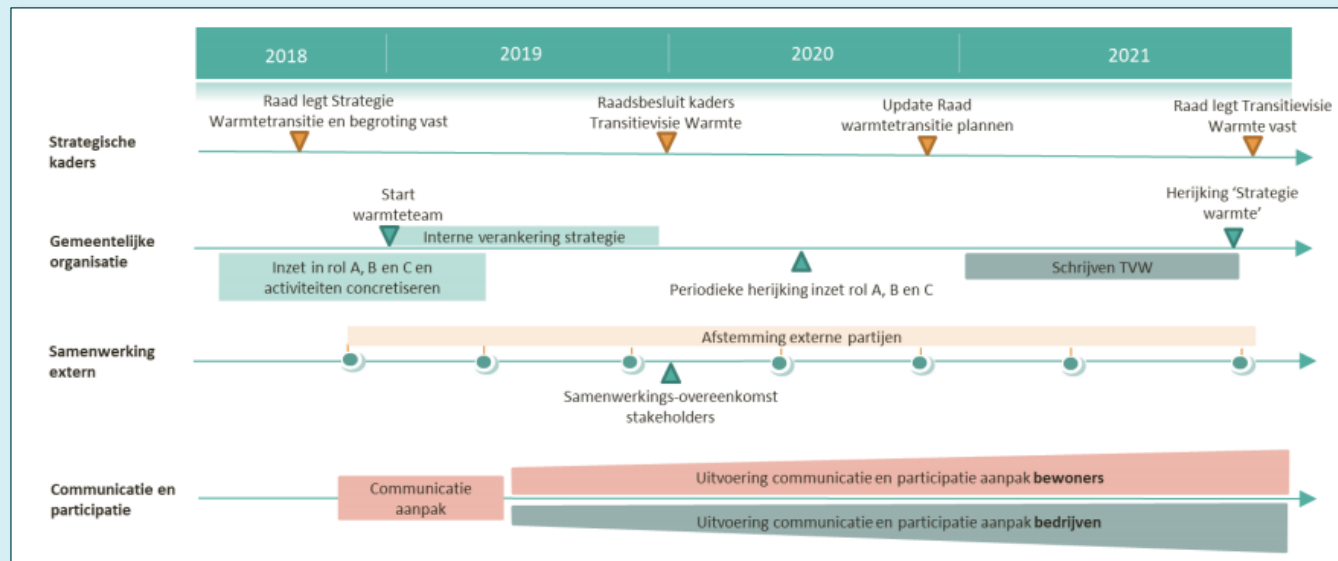
Wat is de grootste uitdaging in de warmtetransitie?

De Ronde Venen heeft eerst een "strategie warmtetransitie" opgesteld

- Gemeente de Ronde Venen heeft in oktober 2018 een "strategie warmtetransitie" gepubliceerd
- Deze bevat om te beginnen een data-analyse van de woningvoorraad en sociale indicatoren
- Relevant is dat een kwalitatieve lijst met criteria voor de volgorde van de activiteiten wordt gepresenteerd, verbijzonderd naar de segmenten woningen, bedrijven, landbouw en tuinbouw (p10)
- Vervolgens wordt de rol van de gemeente geconcretiseerd met de drieslag onderzoeken, ondersteunen, initiëren
- Daarna wordt met name een procesplanning uitgewerkt. Die begint met een vier fasen planning tot 2040 en wordt daarna concreter in een planning voor de komende drie jaar. Tot slot wordt een actieagenda voor komend jaar gepresenteerd

Lees verder: [strategie warmtetransitie en bijlagen](#)

De warmtetransitie in de regio Utrecht staat op het punt van ontkiemen

Samenvatting belangrijkste bevindingen

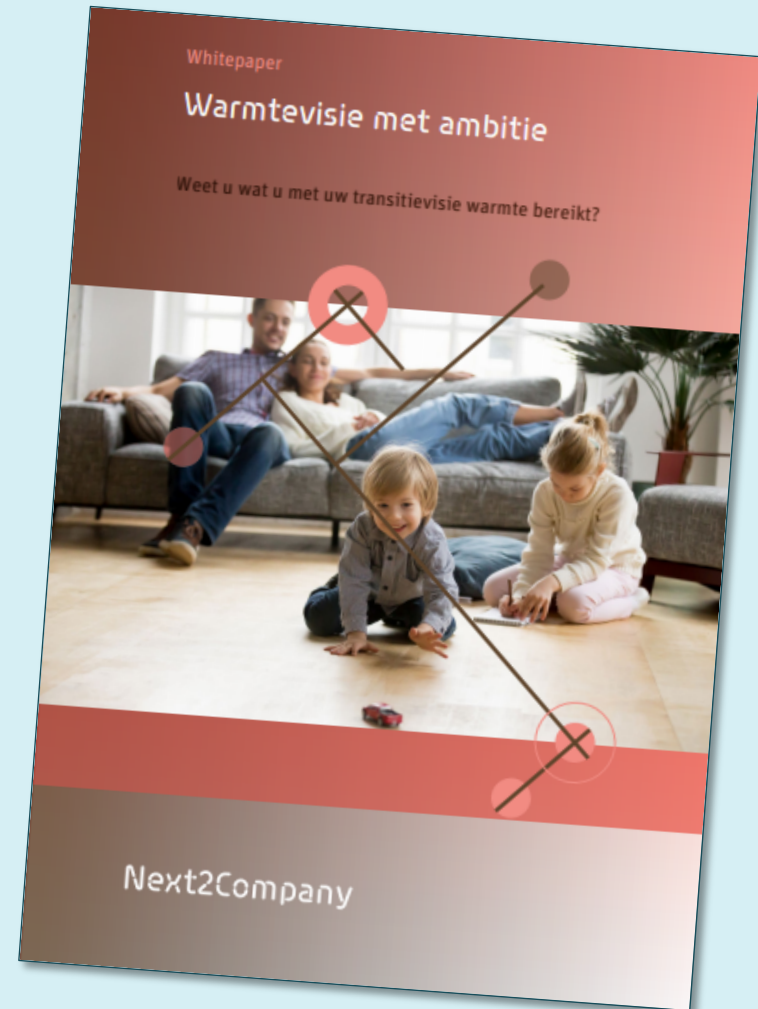
- **De meeste gemeentes zijn in de opstartfase en verwachten in 2021 een warmtevisie te hebben.** Met name Utrecht en Amersfoort lopen voorop
- **Wat gemeentes willen bereiken met de warmtevisie wisselt en is behoorlijk abstract.** Het invullen van de gemeentelijke doelstelling, participatie-aanpak en de fasering wordt het meest genoemd
- **Gemeentes beginnen met specifieke capaciteit op het warmtedossier op te bouwen.** Er zijn wel grote capaciteitsverschillen tussen kleine gemeentes met maximaal 1 m/v op het dossier en grote steden met soms 20+ m/n in hun team
- **De eerste concrete leerprojecten met de wijkgerichte aanpak krijgen vorm.** Op dit moment heeft 50% van de gemeentes een wijkproject, maar veel zijn nog in een beginstadium
- **Participatie en betaalbaarheid zijn de grootste uitdagingen bij het versnellen van de transitie.** Niet techniek, maar het sociale proces en passende aanbiedingen voor bewoners zijn de bottleneck

Aanbevelingen Next2Company

1. **Leer van elkaar en specialiseer.** Er gebeurt al veel. Laten we niet allemaal opnieuw het wiel uitvinden. Het zou goed zijn als het “leergeld” wordt verdeeld door slimme specialisatie
2. **Maak van de transitievisie meer dan een technisch of bureaucratisch planningsproces.** Stel een paar gewaagde doelen op het gebied van coalitie- of projectontwikkeling om met concrete resultaten te eindigen
3. **Bouw tijdig eigen capaciteit op.** Het maken en updaten van de warmtevisie en het uitvoeren van wijkprojecten vraagt meerdere FTE's per gemeente. Als er niet tijdig eigen mensen zijn gevonden wordt dit waarschijnlijk relatief duur en is de continuïteit niet gegarandeerd
4. **Werk toe naar concrete (leer)projecten.** Alhoewel je natuurlijk kan leren van projecten elders is het waarschijnlijk nodig om een keer zelf het proces op wijkniveau te gaan doen om het echt te doorleven. Vraag is dan wat het belangrijkste leerdoel is van uw gemeente

Weet u wat u met uw transitievisie warmte bereikt?

- Elke gemeente moet uiterlijk 2021 een transitievisie warmte maken. In ons whitepaper laten we zien waarom wij denken dat een ambitieuze, maar gedegen aanpak van dit transitieproces veel kansen biedt. Omgekeerd zou een te smalle, technische of bureaucratische insteek van de warmtevisie een gemiste kans zijn
- Ook illustreren we dat er veel vragen zijn om te beantwoorden, ook omdat er nog weinig uitgekristalliseerd is over de warmtetransitie. Om toch tot een effectief proces te komen, is bestuurlijke richting en kadering nodig
- Staat u als bestuurder, manager of expert voor deze opgave, dan kan dit whitepaper helpen om de juiste opdrachtformulering voor de transitievisie warmte vast te stellen of het proces verder doelgericht in te vullen
- **Lees verder:** [whitepaper “Warmtevisie met ambitie”](#)

Next2Company

Next2Company

Thomas Robers

Next2Company

John M. Keynesplein 12-46
1066 EP Amsterdam

T: +31 (0) 8 50 403 303

M: +31 (0) 6 22683373

E: t.robbers@next2company.com

W: www.next2company.com

Next2Company

Next2

Gerbert Hengelaar

Next2Company

John M. Keynesplein 12-46
1066 EP Amsterdam

T: +31 (0) 85 0 403 303

M: +31 (0) 6 835 47 950

E: g.hengelaar@next2company.com

W: www.next2company.com

Next2Company

steunt de
Foundation for Natural Leadership
en MASTERPEACE